

Uskon peruskysymykset

Pekka Huhtinen, TT

UUDESTISYNTYMINEN JA JÄLLEENSYNTYMINEN

1. Johdanto

Saattaa kuulostaa oudolta, että uudestisyntyminen ja jälleensyntyminen on asetettu luentoaiheesamme rinnakkain, koska jäljempänä mainittu liittyy tiettyihin ei-kristillisiin uskontoihin. Syy tarkastella mainittuja käsitteitä rinnakkain on siinä, että niiden kesken vallitsee nykyään epäselvyys. Epäselvyyden aiheuttajina voidaan nähdä yleinen vieraantuminen kristinuskon peruskäsitteistä, uususkonnollisuuden leviämisen kautta lännessäkin yleistynyt itämaisen uskonnollisuuden käsitteistä, sekä jossain määrin ehkä myös kyseisten käsitteiden sanallinen lähekkäisyys. Oma tarkasteltava kysymyksensä on lisäksi se, että silloin tällöin nostetaan esiin väite, jonka mukaan jälleensyntyminen olisi jossain vaiheessa kuulunut luonnollisena käsitteenä kristinuskon sanastoon.

2. Uudestisyntyminen

Uudestisyntymisestä (kr. palingenesía, anagénnesis, lat. regeneratio) puhutaan Uudessa testamentissa kolmessa merkityksessä: 1) uudestisyntyminen eskatologisena tapahtumana, kun luodaan uudet taivaat ja uusi maa (ks. Matt. 19:28; 2. Piet. 3; Ilm. 21), 2) uudestisyntyminen ”sanan kautta” elävään toivoon (anagennáoo, ks. 1. Piet. 1:3) ja 3) uudestisyntyminen kasteessa (verbi gennáoo, ks. Joh. 3:5; subst. palingenesía, ks. Tiit. 3:5).^{1[1]}

Uudestisyntymisen teema (ks. edellä kohta 3) nousi keskeisesti esille Jeesuksen ja Nikodeemuksen välisessä keskustelussa. Nikodeemuksen sanoihin Jeesukselle sisältyy toisaalta hämmästys Jeesuksen tekemistä tunnusteoista ja samalla sanoissa on selkeä tunnustus Jeesuksen jumaluudesta (ks. Joh. 3:2). Jeesuksen vastaus Nikodeemuksen tunnustukseen vie ehkä hieman yllättäenkin henkilökohtaisen pelastuskysymyksen selvittelyyn: ”Totisesti, totisesti minä sanon sinulle; joka ei synny uudesti ylhäältä, se ei voi nähdä Jumalan valtakuntaa.” (Joh. 3:3). Ja edelleen: ”Jos joku ei synny vedestä ja Hengestä, ei hän voi päästä sisälle Jumalan valtakuntaan.” (Joh. 3:5). Uudestisyntymisen ja kasteen välinen yhteys ilmenee myös Tiit. 3:5 (”uudestisyntymisen peso”). Uudestisyntyminen on ihmiselle täysin ”vieras” tapahtuma. Se on jotain sellaista, jossa ihminen voi olla vain sen kohteena, mutta ei itse toimijana. Kuitenkin se on pelastuksen kannalta välttämätön tapahtuma, pelastuksen ehto.

^{1[1]} Jaottelusta tarkemmin, ks. Teinonen 1975, 291–293.

Apostoli Paavali puhuu samasta teemasta opettaessaan korinttilaisia: ”Siis, jos joku on Kristuksessa, niin hän on uusi luomus; se, mikä on vanhaa, on kadonnut, katso, uusi on sijaan tullut.” (2. Kor. 5:17)

Apostolisilta isiltä on jäänyt perinnöksemme opetuksia, joissa korostuu kasteen uutta synnyttävä merkitys: ”Ennen kuin ihminen kantaa Jumalan Pojan nimeä, hän on kuollut, mutta kun hän saa sinetin, hän panee pois kuolevaisuuden ja saa uudelleen elämän. Sinetti on siis vesi. Siten he astuvat alas veteen kuolleina ja nousevat ylös elävinä.” (Hermaan Paimen, Sim 9:16).

Uudestisyntyminen ja pelastus liittyvät erottamattomasti yhteen. Samoin näyttävät kuuluvan yhteen myös uudestisyntyminen, vesi ja Henki. Uudestisyntymisen yhteys pelastukseen on ollut helppo ymmärtää, mutta sen sijaan veden ja Hengen yhteys uudestisyntymiseen on tuottanut paljon päänsärkyä. Tämä varsinkin sen vuoksi, että siinä on nähty eksplisiittinen yhteys kristilliseen kasteeseen. Yhä uudelleen ja uudelleen kysytään, tapahtuuko kasteessa uudestisyntymistä? Suomessakin kyseisen aiheen tiimoilta on pullahtanut ajoittain kiihkeääkin keskustelua, viimeksi parisen vuotta sitten ja keskustelu jatkuu.

Luterilaisen opetuksen ja tunnustuksen mukaan uudestisyntyminen liitetään ennen kaikkea kasteeseen, mutta sillä voidaan tunnustuskirjoissa tarkoittaa laajemmin myös vanhurskauttamista (ks. Yksimielisyyden ohje, 3:17–20), johon toisaalta nimenomaan kasteen sakramentti kuitenkin liittyy. Tunnustuskirjojen raamattuargumentaatiossa ovat keskeisinä kohtina jo edellä mainitut Joh. 3:5 ja Tiit 3:5. Lutherin käyttämässä kasteakaavassa² näkyy selkeästi se, että juuri kasteessa tapahtuu valtapiirin vaihtuminen, kastettavan syntyminen Jumalan lapseksi, Kristuksen valtakuntaan. Tätä puolta erityisesti korostavat kasteakaavassa oleva eksorkistinen manaus sekä lapsen puolesta kummeille suunnatut kysymykset, ”luovutko Perkeleestä?”, ”luovutko kaikista hänen teoistaan?” ja ”luovutko kaikesta hänen petoksestaan?”. Em. kysymysten ja niihin annettavien vastausten tarkoituksena on ehdoton irtisanoutuminen Perkeleestä ja hänen valtapiiristään (abrenuntiaatio) ja antautuminen Kristukselle ja hänen valtakuntansa alamaiseksi.

3. Jälleensyntyminen

Jälleensyntyminen (reinkarnaatio) on idän uskonnollisuudessa vanha ja keskeinen käsite, johon liittyy myös käsitys sielunvaelluksesta. Raamatussa ei esiinny jälleensyntymisen käsitettä. Lännessä ja ns. kristillisessä maailmassa jälleensyntyminen on tullut laajempaan tietoisuuteen erityisesti teosofisen seuran (Helena Petrovna Blavatsky v.1875) perustamisen, ja aivan viime vuosikymmenien aikana vaikuttaneen uususkonnollisuuden (New Age) voimakkaan aallon myötä.

Lännessä jälleensyntymisajatuksen leviämistä on edesauttanut länsimaisessa filosofiassa voimakkaasti vaikuttava kehitysoptimismi. Jälleensyntymisessä on nähty houkuttelevana mahdollisuus (ihmisen) kehittymiseen (evolutionismi), edistykseen, ja siten se on saanut positiivisen sisällön.³

² Ks. TK, Vähä katekismus, liite (s. 321–323). Luterilaisen kirkon kasteakaavaan liittyen ks. myös Väisänen 2001, 187–193.

³ On sinänsä ristiriitaista, että nimenomaan jälleensyntymisoppi ruokkii pysähtyneisyyttä Intiassa, sillä sielunvaellus- ja jälleensyntymisoppi ovat suurin este kajota ihmisen epätasa-arvoa ja sosiaalisia vääristymiä ylläpitävään hindulaiseen kastilaitosinstituutioon.

Tässä onkin yksi olennainen ero itämaiseen uskonnollisuuteen (intialainen uskonnonfilosofia, hindulaisuus, mutta myös buddhalaisuus) verrattuna:4[4] idässä jälleensyntymistä ei sinänsä tavoitella, vaan se on pikemminkin välttämättömyys, suorastaan pakko kehityksen kulussa. Voidaan sanoa, että kun idän uskonnollisuudessa pyritään pois jälleensyntymisestä, jälleensyntymisen pakosta (pessimismi), sen kierrosta, samsarasta, lännessä siitä on tullut tavoiteltava positiivinen asia (optimismi).

Jälleensyntymisajatuksen yleistyminen on lisännyt monenmuotoista mystiikkaa ja mystisten kokemusten etsintää (mietiskely, jooga, mantrat, rajakokemukset, asketismi, okkultismi, alistuminen gurujen kritiikittömään ohjaukseen, tietoisuuden manipulointi jne.). Ajatus karmasta, syyn ja seurauksen laista, on niin ikään yleistynyt. Ihmisen edelliset elämät määräävät osan seuraavassa elämässä. On huomattava, että jälleensyntymisoppiin liittyvässä kehitysoptimismissa ihmisellä itsellään on keskeinen rooli. Kehitys on riippuvainen ihmisen omasta toiminnasta. On selvää, että tällöin kristillisellä armo-opilla ei voi olla merkittävää osaa. Siten ei ole liioiteltua väittää, että kyse on pohjimmiltaan antikristillisestä opista. Pelastuksen varsinainen subjekti ei ole Jumala, Kristus, vaan ihminen.

Pohjimmiltaan jälleensyntymisopissa ollaan tekemisissä kuolemaan ja tuonpuoleisuuteen liittyvän problematiikan kanssa. Asiaan yhdistyy myös hyvän ja pahan problematiikka, ihmisen rajallisuuden ja rajattomuuden problematiikka. On sinänsä merkillistä se, että vaikka tieteilisyys länsimaissa on kovassa kurssissa, samanaikaisesti ns. tieteellisen maailmankuvan omaksunut ihminen verrattain helposti on valmis hyväksymään jälleensyntymisopin (-uskon?) kaltaisen ajatusmallin.

Vaikka puhutaankin yhdestä jälleensyntymisopista, oppeja on kuitenkin monia. Siitä, mitä jälleensyntymisessä tapahtuu, vallitsee erilaisia käsityksiä (minuus, sielu, tietoisuus...). Poikkeavuutta esiintyy myös, voiko ihminen syntyä uudelleen vain ihmiseksi, vai myös eläimeksi, pieneliöksi, kasviksi, mineraaliksi, demoniksi, enkeliksi tai jumalhahmoksi. Jälleensyntymien määrästä ei myöskään ole tietoa. Edelleen jälleensyntymäprosessin lakatessa alkavan nirvanan sisällöstä on erilaisia käsityksiä.

Aika ajoin nostetaan lännessä esiin väite, että kristillisen kirkon varhaisvaiheessa jälleensyntymisoppi olisi kuulunut kristinuskoon.5[5] Tällöin on jopa viitattu Konstantinopolin kirkolliskokoukseen v. 553, jolloin vasta kirkolliskokous olisi muka valtiokirkollisista, valtiollisista ja poliittisista syistä torjunut varhaiskristillisessä kirkossa olleen jälleensyntymisopin. Tämä käsitys perustuu kuitenkin joko tahattomaan tai tahalliseen väärinkäsitykseen. Kristillinen kirkko ei ole koskaan opettanut jälleensyntymisoppia. Kuten edellä on todettu, jälleensyntymisoppi tunnettiin kyllä varhaiskristillisistä kirkkoja ympäröivässä hellenistisessä kulttuurissa ja gnostilaisuudessa. Konstantinopolissa v. 553 sen sijaan torjuttiin Origeneen käsitys sielun pre-eksistenssistä, jonka mukaan sielut olisi jo

4[4] Jälleensyntymisoppi esiintyy vakiintuneena Intiassa 300-luvulla eKr. Suunnilleen samoihin aikoihin jälleensyntymisoppi esiintyi myös Kiinassa. Euroopassakin sitä on esiintynyt jo muinaisessa Kreikassa 500-luvulla eKr. ja Platonillakin jossain muodossa (400-luku). Hellenismin eri filosofisissa suunnissa (mm. stoalaiset, uusplatonistit, gnostikot, manikealaiset) esiintyi niin ikään jälleensyntymisoppia. Ajatus jälleensyntymisestä tunnetaan lieveilmiönä myös eräissä kristinuskon vaikutuspiirissä syntyneissä liikkeissä (mm. albigenssit ja kataarit). Ks. Heino 1997, 376–378. Jälleensyntymisuskon yleistymisestä lännessä, ks. sama 378.

5[5] Näin on tehty mm. Suomen Teosofisen Seuran toimesta. Ks. Heino 1997, 382.

luotu valmiiksi maailman luomisessa ja että ne vasta myöhemmin siirtyisivät aineelliseen ruumiiseen, sekä tähän liittyvän apokatastasis- eli kaiken ennalleen palauttamisopin.^{6[6]}

4. Loppuarviointia

Uudestisyntyminen on Raamatun mukaan kertakaikkinen (aoristinen) tapahtuma. Jo pelkästään tämä tosiasia tekee mahdolliseksi soveltaa jälleensyntymisoppia kristinuskoon. Kristinuskossa ihmisen elämällä on ainutkertainen ja mittaamaton arvo. Armonajan ja ikuisuuden välisen rajan ylitys tapahtuu vain kerran ja iankaikkisuus määräytyy tästä ainutkertaisesta maanpäällisestä elämästä. Niin kuin Jeesuksen ylösnousemus oli kertakaikkinen pelastushistoriallinen tapahtuma, niin on myös se ylösnousemus oleva, josta Kristukseen uskovat pääsevät osallisiksi (Huom. aoristiset ilmaukset Room. 6:4: ”**hänen kanssaan haudatut kasteen kautta kuolemaan**” ja ”**niin kuin Kristus herätettiin kuolleista Isän kirkkauden kautta, samoin pitää meidänkin uudessa elämässä vaeltaman**”).

Meille markkinoidaan tänä päivänä uutta ”kristityn mallia”. Siihen kuuluu aimo annos vapaa-ajattelijaa eli sanoutumisen irti varsinkin Raamatun auktoriteetista. Tähän trendiin kuuluu olennaisena absoluuttisen totuuden kieltävä totuuskäsitys. Tästä seuraa suuri joukko muita ”uusia käsityksiä” (uusi jumalakäsitys, ihmiskäsitys, syntikäsite, rakkauskäsitys, pelastuskäsitys jne.). Itse asiassa tuloksena on ”uusi kristinuskko”, kristinuskko ilman Raamattua ja ilman totuutta.

Kristillisen kirkon tehtävänä on a) tunnistaa meneillään oleva trendi ja b) sitouduttava uudelleen siihen perustaan, jolle kristillisen kirkon syntyminen ja olemassaolo on laskettu. Käytännössä tämä merkitsee törmäyslinjaa, koska edellä mainittu linjaus edellyttää irtisanoutumista tieteen ja humanismin enemmän tai vähemmän jumalallistetusta auktoriteetista.

Jälleensyntymisuskon yleistymisessä voidaan nähdä sitä ihmisen luotuisuuteen perustuvaa elämän ja totuuden janoa, jossa syyllisyydellä ja kuolemanpelolla on merkittävä roolinsa. Kertakaikkisuus ja lopullisuus pelottaa.^{7[7]} Ajatus jälleensyntymisestä ja sielunvaelluksesta näyttävät tarjoavan ikään kuin houkuttelevan mahdollisuuden yrittää uudelleen ja paremmin elämässä (kehitysoptimismi). Omassatunnossa koettavaan tuskaan, syyllisyyteen ja kuoleman (tuomion) pelkoon etsitään kuumeisesti ”pehmeitä” ratkaisuja mm. erilaisen kuolemaan liittyvän rekvisiitan avulla. Kärsimys, sairaus ja kuolema sellaisinaan eivät sovi tällaiseen elämäkäsitukseen.

^{6[6]} Heino 1997,

^{7[7]} Kertakaikkisuuden ja lopullisuuden ongelma ilmenee tänä päivänä monilla elämänalueilla sitoutumisen ongelmana (esim. avioliitto). Ajatus vapaudesta ja riippumattomuudesta on muodostunut nykyihmisen voimakkaaksi fantasiaksi. Tällaiselle ajattelulle on välillisesti sukua myös ikuisen nuoruuden ja vanhentumattomuuden fantasia.